

ادب و آداب

دایرة المعارف اسلامی، علمی، پژوهشی، که
روش زندگی فردی و اجتماعی آزاد و پیشرو را
ترسیم می‌کند، و انسان‌ها را سراسر جهان را به
پیریزی یک نظام مردمی شایسته‌تر می‌خواند.

جلد هشتم

محمد رضا حکیمی - محمد حکیمی - علی حکیمی

الحياة، جلد هشتم

محمد رضا حکیمی، محمد حکیمی، علی حکیمی

انتشارات دلیل ما

چاپ سوم: بهار ۱۳۹۵

تیراز: ۲۰۰۰ نسخه

صفحه آرا: محمد جواد اسلامی

لیتوگرافی: پرتو شمس

چاپ: نگارش

قیمت دوره ۱۲ جلدی: ۴۰۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹-۶-۳۵۷-۹۶۴-۹۷۸

شابک دوره: ۱-۰۵۸-۳۹۷-۹۶۴-۹۷۸

تلفن و شماره: ۳۷۷۴۴۹۸۸-۳۷۷۳۳۴۱۳ (+۹۸۲۵)

آدرس: قم، خربان، مجتمع ناشران

طبقه ششم، واحد ۱۲ و ۱۳

www.dalilema.ir (با امکان خرید اینترنتی)

Info@dalilema.ir سامان بیا کوتاه: ۵۰۰۰۱۱

مراکز پخش:

- ۱) قم، خ معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، واحد ۹، تلفن: ۳۷۷۴۴۹۸۸ و ۳۷۷۳۳۴۱۳
- ۲) قم، خ صفائیه، رویروی کوچه ۲۸، پلاک ۷۵۹، نروژ گاه دلیل ما، تلفن ۳۷۷۳۷۰۱۱ - ۳۷۷۳۷۰۰۱
- ۳) تهران، خ انقلاب، خ فخر رازی، فروشگاه دلیل ما، پلاک ۶۱، تلفن ۶۶۴۴۴۱۴۱
- ۴) مشهد، چهارراه شهداء، ضلع شمالی باغ نادری، کوچه شهید خوراکیان، مجتمع تجاری گنجینه کتاب، طبقه اول، فروشگاه دلیل ما، تلفن ۳۲۲۳۷۱۱۳-۵

سرشناسه حکیمی، محمدرضا، ۱۳۱۴ -

عنوان و نام پدیدآور: الحیاة، دایرة المعارفی اسلامی، علمی، پژوهشی، روزنامه... محمدرضا حکیمی،

محمد حکیمی، علی حکیمی.

مشخصات نشر: قم: دلیل ما، ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری: ج ۸، ۷۰۴ ص.

شابک ۹-۶-۳۹۷-۹۶۴-۹۷۸ (دوره): ۱-۰۵۸-۳۹۷-۹۶۴-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: احادیث شیعه (تدوین ویژه) -- قرن ۱۴

شناسه افزوده: حکیمی، محمد، ۱۳۱۸-

شناسه افزوده: حکیمی، علی، ۱۳۲۲-

رده بندی کنگره: ی ۱۳۸۰ ۹۰۴۱ ح ۸ / ۹ / ۱۳۶ BP

شماره رده دیویی: ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی: ۸۳-۲۵۶۹۹ م

فهرست

۲۳-۲۸۸	باب چهاردهم: تعهد باور، و سزائت نئاسی
۲۵	فصل ۱- تعهد و مسئولیت
۳۱	فصل ۲- گستره مسئولیت
۳۵	تسیه
۳۶	فصل ۳- خاستگاه مسئولیت
۳۶	أ- ایمان به خدا
۴۱	ب- ایمان به روز جزا و نتیجه اعمال
۴۴	ج- وجدان انسانی
۴۵	د- خردمندی
۴۷	ه- شناخت و دانایی
۵۰	فصل ۴- حق، محور مسئولیت
۵۵	یادآوری (۱)

۵۵	یادآوری (۲)
۵۷	فصل ۵- مسئولیت ، در برابر خداوند
۶۱	فصل ۶- مسئولیت ، در برابر قرآن کریم (قانون خدا)
۶۴	فصل ۷- مسئولیت ، در برابر پیامبران خدا
۶۷	تنبيه
۶۸	فصل ۸- مسئولیت ، در برابر امامان (اولوالامر معصوم)
۷۰	نعمت معنوی
۷۴	تنبيهی بسیار مهم
۷۵	فصل ۹- مسئولیت های شخصی
۷۵	ا- مسئولیت ، درباره روح
۷۸	ب- مسئولیت ، درباره عقل
۷۹	ج- مسئولیت ، درباره قلب (۱)
۸۱	د- مسئولیت ، درباره قلب (۲)
۸۱	ه- مسئولیت ، درباره بدن
۸۳	و- مسئولیت ، درباره اعضای بدن
۸۵	(۱)- زبان
۸۷	(۲)- گوش
۸۸	(۳)- چشم
۹۰	(۴)- دست
۹۰	(۵)- پا
۹۱	(۶)- شکم

- ز - مسئولیت ، درباره غریزه جنسی ۹۲
ح - مسئولیت ، درباره عمر (اوقات و فرصتهای زندگی) ۹۴
ط - مسئولیت ، درباره نیرو و استعداد ۹۵
ی - مسئولیت ، درباره رفتار و کردار ۹۷

فصل ۱۰ - مسئولیت‌های خانوادگی ۹۹

- ا - مسئولیت ، درباره پدر و مادر ۱۰۱
ب - مسئولیت ، درباره برادر ، خواهر ... ۱۰۳
ج - مسئولیت ، پدر ، مادر ، درباره فرزندان ۱۰۴
د - مسئولیت متقابل زن و مرد ۱۰۵

فصل ۱۱ - مسئولیت‌های خویشاوندی (صلا : جم) ۱۰۹

فصل ۱۲ - مسئولیت‌های سیاسی ۱۱۱

- ا - مسئولیت فرد در برابر دولت (حکومت عادل) ۱۱۱
ب - مسئولیت دولت اسلامی در برابر فرد ۱۱۳
ج - مسئولیت متقابل دولت و مردم ۱۱۶
یادآوری ۱۱۷
د - مسئولیت ، در برابر حکومت ظالم ۱۱۸
ه - مسئولیت درباره تعهدها و پیمانها ۱۲۲

فصل ۱۳ - مسئولیت‌های دفاعی ۱۲۶

فصل ۱۴ - مسئولیت‌های اجتماعی ۱۲۹

- ا - مسئولیت ، درباره نیازهای مردمی و اجتماعی ۱۳۲

- ۱۳۶ ب - مسئولیت ، درباره مفاسد اجتماعی
- ۱۴۸ ج - مسئولیت ، درباره ستمگران
- ۱۴۹ د - مسئولیت ، درباره ستمکشان
- ۱۵۲ هـ - مسئولیت بزرگترها نسبت به کوچکترها
- ۱۵۴ و - مسئولیت کوچکترها نسبت به بزرگترها
- ۱۵۶ ز - مسئولیت ، درباره همنشین
- ۱۵۸ ح - مسئولیت ، درباره ناصح (پنددهنده)
- ۱۶۰ ط - مسئولیت ، درباره نصیحت خواه
- ۱۶۱ ی - مسئولیت ، درباره مشورت دهنده (رایزن)
- ۱۶۲ یا - مسئولیت ، درباره مسرت خواه
- ۱۶۳ یب - مسئولیت ، درباره نیکو زبان
- ۱۶۴ یج - مسئولیت ، درباره بستاندار
- ۱۶۵ ید - مسئولیت ، درباره بدحکار
- ۱۶۶ یه - مسئولیت ، درباره وامخواه (قرض گیر)
- ۱۶۷ یو - مسئولیت ، درباره شریک
- ۱۶۸ یز - مسئولیت ، درباره امام جماعت
- ۱۶۹ یح - مسئولیت دو طرف درگیر ، نسبت به هم
- ۱۷۱ یط - مسئولیت ، درباره حق
- ۱۷۳ ک - مسئولیت ، درباره قضاوت
- ۱۷۶ کا - مسئولیت مستضعفان ، درباره حقوق خویش
- ۱۸۰ کب - مسئولیت ، درباره معلولان
- ۱۸۱ کج - مسئولیت ، درباره یتیمان
- ۱۸۴ کد - مسئولیت ، درباره همسایه
- ۱۸۶ که - مسئولیت عالمان درباره فاصله های معیشتی

۱۸۸	فصل ۱۵ - مسئولیت‌های فرهنگی
۱۸۸	ا - درباره شناخت جهان و پدیده‌های آن
۱۹۱	ب - مسئولیت ، درباره شناخت جامعه و تاریخ
۱۹۱	ج - مسئولیت ، درباره علوم و دانشها
۱۹۲	د - مسئولیت ، درباره نادانی و برطرف کردن آن
۱۹۳	هـ - مسئولیت ، درباره شناخت دین
۱۹۵	و - مسئولیت ، درباره تشخیص درست و نادرست علوم (و فلسفه‌ها و مکتبها)
۱۹۶	ز - مسئولیت ، درباره خودرأیی و استبدادگرایی
۱۹۷	ح - مسئولیت ، درباره مجهولات
۱۹۸	ط - مسئولیت ، درباره نبحا، و مذاکره
۱۹۹	ی - مسئولیت عالم ، در برابر جاهل
۲۰۰	یا - مسئولیت جاهل ، در برابر عالم
۲۰۳	یب - مسئولیت ، درباره کتمان حقاقت
۲۰۸	فصل ۱۶ - مسئولیت‌های اقتصادی
۲۰۸	ا - مسئولیت ، درباره زندگی اینجهانی (زندگی در دنیا)
۲۱۲	ب - مسئولیت ، درباره عدالت
۲۱۶	ج - مسئولیت ، درباره اموال (ثروتها و امکانات)
۲۱۷	د - مسئولیت ، درباره کسب مال
۲۱۸	هـ - مسئولیت ، درباره حفظ مال
۲۱۹	و - مسئولیت ، درباره تباه‌سازی مال
۲۲۰	ز - مسئولیت ، درباره کار
۲۲۱	ح - مسئولیت ، درباره تولید

- ۲۲۳ ط - مسئولیت ، درباره مبادلات و معاملات (روابط داد و ستد و بازرگانی)
- ۲۲۴ ی - مسئولیت ، درباره مصرف
- ۲۲۵ یا - مسئولیت ، درباره اموال و کالاهای اضافی
- ۲۲۷ یب - مسئولیت ، درباره تکاثر و سرمایه داری
- ۲۲۷ هشدار !
- ۲۳۰ یج - مسئولیت ، درباره حق کارگر
- ۲۳۱ ید - مسئولیت ، درباره حق کشاورز
- ۲۳۱ یه - مسئولیت اغنیا ، درباره فقرا
- ۲۳۳ یو - مسئولیت ، درباره اموال دیگران
- ۲۳۴ یز - مسئولیت ، درباره حرق عمومی
- ۲۳۷ یح - مسئولیت ، درباره بی‌المال
- ۲۳۹ فصل ۱۷ - مسئولیت ، درباره محیط زیست
- ۲۴۲ أ - مسئولیت ، درباره هوا
- ۲۴۲ ب - مسئولیت ، درباره آبها
- ۲۴۲ ۱ - ارزش حیاتی آب
- ۲۴۶ ۲ - نیالودن آبها
- ۲۴۷ ۳ - استفاده بهینه از آب
- ۲۴۹ ج - مسئولیت ، درباره درختان
- ۲۵۳ د - مسئولیت ، درباره کلیه کالاها و مواد
- ۲۵۶ فصل ۱۸ - مسئولیت ، درباره حیوانات
- ۲۶۶ نگاهی به سراسر فصل

۲۸۹-۲۹۷	باب پانزدهم: احساس و عاطفه
۲۹۱	فصل ۱- احساس و عاطفه
۲۹۹	فصل ۲- دوستی و محبت
۳۰۴	فصل ۳- لامسه اجتماعی (و احساس مردم دوستی)
۳۰۹	فصل ۴- راههای پرورش لامسه اجتماعی
۳۰۹	ا- رفاه - تفکر دینی
۳۱۰	ب- د خدا
۳۱۲	ج- خواندن برآن
۳۱۳	د- خواندن دعا
۳۱۴	ه- دعا برای دیگران
۳۲۳	و- انفاق
۳۲۵	ز- رسیدگی به محرومان
۳۲۶	ح- نوازش یتیمان
۳۲۷	ط- محبت به کودکان
۳۲۸	ی- گرسنگی و روزه‌داری
۳۲۹	یا- دمخوری با مردم با احساس
۳۲۹	یب- همنشینی با محرومان
۳۳۰	یج- ساده زیستی و زهدپیشگی
۳۳۲	ید- ایثار و دیگرگزینی
۳۳۴	یه- حزن (و اندوه)
۳۳۶	یو- اشک و گریه
۳۳۹	یز- یاد مرگ

۳۴۰	فصل ۵- مرگی احساس و عاطفه
۳۴۴	فصل ۶- عوامل مردن عاطفه و احساس
۳۴۴	ا- سرمایه داری
۳۴۵	ب- نشست و برخاست با سرمایه داران
۳۴۶	ج- شادخواری و شکمبارگی
۳۴۷	د- بی دردی و خنده بسیار
۳۴۸	ه- کارگی و ولگردی
۳۵۰	و- شکار و کشتن حیوانات
۳۵۱	ز- گوشت زاری
۳۵۲	ح- رفتن به سوی سرداران و قدرتمندان
۳۵۴	ط- غفلت و بیخبری
۳۵۵	ی- معصیت و گناهکاری
۳۵۶	یا- آرزوهای دور و دراز
۳۵۷	یب- پرگویی
۳۵۸	فصل ۷- جهتگیری درست در احساس و عاطفه
۳۶۸	فصل ۸- دوست داشتن شایستگان و شایستگی
۳۷۰	فصل ۹- آثار جهت گیری در عاطفه و احساس
۳۷۳	فصل ۱۰- رعایت اصل اعتدال در عواطف
۳۷۵	فصل ۱۱- هماهنگی احساس (در توده ها و پیشوایان)
۳۷۸	فصل ۱۲- احساس مردم دوستی در پیشوایان دین
۳۹۱	نگاهی به سراسر فصل

۵۸۶-۳۹۹	باب شانزدهم: ضوابط در روابط خانوادگی
۴۰۱	فصل ۱- تشکیل خانواده ...
۴۰۵	نگاهی به سراسر فصل
۴۰۷	فصل ۲- انگیزه‌های نفسانی (شهوت طلبی)
۴۱۱	فصل ۳- آثار تشکیل خانواده (ازدواج)
۴۱۱	أ- از راجع برای خدا
۴۱۱	ب- حفظ دین و عقیده
۴۱۳	ج- تأمین نیازهای مادی و لذت‌های حلال
۴۱۷	د- رعایت حد میان زن و مرد از لحاظ جنسی
۴۱۸	ه- سلامت جسم و ارتقای روح
۴۲۰	و- حفظ نسل
۴۲۲	ز- حفظ جامعه از فساد
۴۲۳	ح- پایه‌گذاری اصول تربیت
۴۲۵	نگاهی به سراسر فصل
۴۲۹	فصل ۴- تحدید نسل (تنظیم خانواده)
۴۳۵	نگاهی به سراسر فصل
۴۳۷	فصل ۵- تحکیم خانواده و پرهیز از طلاق
۴۴۲	نگاهی به سراسر فصل
۴۴۳	فصل ۶- آیین انتخاب همسر
۴۴۳	أ- آزادی در انتخاب همسر

۴۴۴	ب - شناخت همسر
۴۴۴	ج - دینداری و ایمان
۴۴۶	د - اصالت ریشه‌های خانوادگی
۴۴۸	هـ - تربیت و اصلاح
۴۵۲	و - شخصیت و منش والا
۴۵۳	ز - نگاه کردن به زن در ازدواج
۴۵۵	ح - زیبایی و جمال
۴۵۶	ط - سادگی در ازدواج
۴۵۷	ی - همشای (کفایت)
۴۵۹	یا - نفی امتیازات اجتماعی نزدی در انتخاب همسر
۴۶۷	یب - عقل و خردمندی در همسران
۴۶۷	یج - امانت و درستکاری
۴۶۹	نگاهی به سراسر فصل
۴۷۲	فصل ۷ - آیین زن‌داری
۴۷۲	۱ - مسئولیت مرد
۴۷۲	۲ - نیکی به زنان
۴۷۵	۳ - احترام به شخصیت زن
۴۷۶	۴ - احترام به اندیشه و آزادی زن
۴۸۰	۵ - محکومیت مرد سالاری
۴۸۳	دو تذیسل
۴۸۵	۶ - معاشرت نیکو
۴۸۷	۷ - خوشرویی با زن

- ۴۸۸ ۸- تبعیت عاطفی و احساسی از زن
- ۴۸۹ ۹- تأمین آسایش همسران
- ۴۹۰ ۱۰- حفظ جمال زن، با برداشتن کارهای دشوار از دوش او
- ۴۹۱ ۱۱- تأمین رفاه
- ۴۹۴ ۱۲- خدمت به همسر
- ۴۹۵ ۱۳- هیز از آزدن زن
- ۴۹۸ ۱۴- بی- عمل
- ۵۰۱ ۱۴- تدبیر از اشتباهات زن
- ۵۰۳ ۱۵- حفظ مالش و تحصیلت، در برابر زن
- ۵۰۴ ۱۶- تحمل بد اخلاق زن
- ۵۰۴ ۱۷- توافق و سازش
- ۵۰۵ ۱۸- زن دوستی
- ۵۰۵ ۱۹- اظهار محبت مرد نسبت به زن
- ۵۰۶ ۲۰- غیرت به حق و به جا
- ۵۰۷ ۲۱- آرایش مردان برای زنان
- ۵۰۹ ۲۲- تأمین نیازهای جنسی زنان
- ۵۱۲ ۲۳- عفت و پاکدامنی (مرد)
- ۵۱۴ ۲۴- اصل عدالت در روابط خانوادگی
- ۵۱۵ ۲۵- اطاعت از زن، حدود و قلمرو آن
- ۵۱۶ آگاهی مهم
- ۵۱۸ نگاهی به سراسر فصل
- ۵۲۷ فصل ۸- عوامل افزایش محبت
- ۵۲۸ ۱- اخلاق خوب

- ۵۲۸ ۲- نیکی کردن
- ۵۲۹ ۳- خوشرویی با مردم
- ۵۲۹ ۴- بخشندگی (انفاق)
- ۵۲۹ ۵- گمانِ خوب (حسن ظن)
- ۵۳۰ ۶- خوش رفتاری (معاشرت خوب)
- ۵۳۰ ۷- ملایمت در برخورد
- ۵۳۱ ۸- ترک حسادت
- ۵۳۱ ۹- ترک عیبجویی
- ۵۳۱ ۱۰- دینداری
- ۵۳۹ فصل ۹- آیین شوهرداری
- ۵۳۹ ۱- خوب شوهرداری
- ۵۴۰ ۲- احترام به شخصیت مرد
- ۵۴۰ ۳- مدیریت و مسئولیت زن
- ۵۴۳ ۴- خوشرویی و خوش برخوردی
- ۵۴۴ ۵- خدمت به شوهر
- ۵۴۵ ۶- رضایت از وضع زندگی شوهر
- ۵۴۷ ۷- اظهار دوستی نسبت به شوهر
- ۵۴۸ ۸- گذشت از اشتباهات مرد
- ۵۴۸ ۹- تحمل بد اخلاقی شوهر
- ۵۴۹ ۱۰- پرهیز از آزار دادن شوهر
- ۵۴۹ ۱۱- جلب رضایت مرد
- ۵۵۱ ۱۲- جلب اعتماد مرد

- ۵۵۲ ۱۳- عفت و پاکدامنی زن
- ۵۵۵ ۱۴- تأمین نیازهای جنسی شوهر
- ۵۵۷ ۱۵- دلربایی زن برای مرد
- ۵۵۷ ۱۶- آرایش زن برای مرد
- ۵۵۹ نگاهی به سراسر فصل
- ۵۶۴ فصل ۱۰- حقوق زن نسبت به اموال شوهر
- ۵۶۷ فصل ۱۱- همکاری و همکاری زن و مرد
- ۵۶۹ فصل ۱۲- جایگاه پدر و مادر در خانواده
- ۵۷۷ فصل ۱۳- برتری مادر در تربیت و حقوق
- ۵۸۱ فصل ۱۴- دیگر اعضای خانواده
- ۵۸۵ نگاهی به سراسر فصل
- ۵۸۷-۷۰۲ باب هفدهم: ضوابط در روابط اجتماعی
- ۵۸۹ فصل ۱- ضرورت جامعه‌گرایی (اجتماعی بودن)
- ۵۹۱ فصل ۲- ضرورت جامعه‌گرایی، در تربیت اسلامی
- ۵۹۵ فصل ۳- تکامل روابط اجتماعی، در تربیت اسلامی
- ۵۹۵ ا- برادری
- ۵۹۸ ب- آرامش‌یابی
- ۵۹۹ ج- بازگویی دردها و مشکلات
- ۶۰۱ فصل ۴- استواری پیوندهای عقیدتی
- ۶۰۶ فصل ۵- پایداری پیوندهای عقیدتی

- ۶۰۸ فصل ۶ - سستی پیوندهای مادی
- ۶۱۱ فصل ۷ - خدایی شدن روابط
- ۶۱۴ فصل ۸ - پیوندهای سالم اجتماعی، عبادت است
- ۶۱۷ فصل ۹ - رابطه با مردم، رابطه با خدا
- ۶۱۸ فصل ۱۰ - دوری از مردم، دوری از خدا
- ۶۱۹ فصل ۱۱ - روابط اجتماعی بر اساس تکلیف
- ۶۲۲ فصل ۱۲ - نقش جامه سالم در تکامل فرد
- ۶۲۴ فصل ۱۳ - ساز، درباره انسان‌های ناسالم
- ۶۲۶ فصل ۱۴ - تکامل روابط اجتماعی در پر نوعاطفه
- ۶۳۱ فصل ۱۵ - دوست داشتن همه مردم
- ۶۳۲ فصل ۱۶ - روابط، بر اصل کرامت، ساز
- ۶۳۳ فصل ۱۷ - روابط، بر اصل مساوات
- ۶۳۶ فصل ۱۸ - روابط، بر اصل نفی تبعیض نژادی
- ۶۳۸ فصل ۱۹ - روابط، بر نفی امتیازات قبیله‌ای
- ۶۴۰ فصل ۲۰ - محکومیت روابط طبقاتی
- ۶۴۴ فصل ۲۱ - روابط، بر اصل عدالت
- ۶۴۷ فصل ۲۲ - محکومیت روابط ظالمانه
- ۶۴۹ فصل ۲۳ - روابط، بر محور حق و قانون
- ۶۵۳ فصل ۲۴ - محکومیت روابط، بر محور باطل
- ۶۵۴ فصل ۲۵ - روابط، بر اصل تقوی
- ۶۵۶ فصل ۲۶ - روابط، بر اصل تعهدباوری و مسئولیت‌شناسی
- ۶۵۸ فصل ۲۷ - روابط، بر اصل گسترش دانایی و دین‌باوری
- ۶۶۳ فصل ۲۸ - روابط، برای اصلاح جامعه

۶۶۵	فصل ۲۹- روابط، برای انتقاد
۶۶۷	فصل ۳۰- روابط، برای سودرسانی به همه
۶۷۱	فصل ۳۱- سودرسانی به نیکوکار و بدکار
۶۷۳	فصل ۳۲- پیشدستی در سودرسانی
۶۷۵	فصل ۳۳- روابط، بر اصل پیوندهای انسانی
۶۷۸	فصل ۳۴- خردمندی و جامعه‌گرایی
۶۸۰	فصل ۳۵- تکامل عقل - متن جامعه
۶۸۴	فصل ۳۶- معیار، در روابط اجتماعی
۶۸۵	فصل ۳۷- برخورد متناسب در روابط اجتماعی
۶۸۷	فصل ۳۸- روابط اجتماعی، با هویت‌تیرتیر
۶۸۹	تنبیه
۶۹۰	نگاهی به سراسر فصل